

ROZŠIŘUJÍCÍ INFORMACE

Konec války v Ústí nad Labem (text z výstavy Tenkrát na severozápadě, MMUL 2015)

Začátkem května 1945 se Rudá armáda blížila z dobytého Berlína přes Sasko směrem k českým hranicím. Nacistická moc v Ústí nad Labem se tou dobou rozkládala. O převzetí správy města usilovali jak němečtí antifašisté, tak místní Češi. Němečtí sociální demokraté se sešli 6. května v hotelu 1900, ale žádné konkrétní kroky k převzetí moci nepodnikli. Ústeckým Čechům se naopak podařilo 8. května ráno přesvědčit vrchního starostu města Franze Czermaka, aby předal správu městu Revolučnímu národnímu výboru. Následně převzal národní výbor také správu okresu od okresního vedoucího NSDAP a podřídil se mu i velitel městské posádky wehrmachtu. Na dodržování pořádku ve městě od té chvíle dohlížel strážní oddíl národního výboru složený z Čechů a německých antifašistů, jemuž po krátkou dobu pomáhali i vojáci wehrmachtu, než uprchli před blížící se sovětskou armádou.

Průzkumná skupina několika sovětských tanků dorazila do Ústí nad Labem 8. května odpoledne. Její velitel pronesl projev ze schodiště spořitelny a poté pokračoval v další cestě. Mezi shromážděnými byla také velká skupina sovětských válečných zajatců, kteří se několik hodin předtím osvobodili ze zajetí a přidali se k dohledu nad bezpečností ve městě. Situace však zůstávala nadále velmi nepřehledná. Přes Ústí projížděly kolony vozidel německé armády směrem na západ, aby se dostaly do amerického pásma. Na Předmostí najel v noci z 8. na 9. května autobus na minu. Mohutná exploze si vyžádala několik mrtvých a způsobila paniku. Následujícího rána postřílela prchající jednotka SS v Tovární ulici hlídku složenou z bývalých sovětských zajatců a o kus dále pak dva členy Revolučního národního výboru a náhodného chodce. Chaotická situace se začala uklidňovat teprve po příjezdu dalších jednotek Rudé armády, které převzaly kontrolu nad bezpečností ve městě.

<http://www.muzeumusti.cz/c1302/Tenkrat-na-severozapade/>

Záchrana Benešova mostu (text z výstavy Tenkrát na severozápadě, MMUL 2015)

Vojákoví wehrmachtu vděčí Ústečané za to, že dnes mohou chodit přes Labe po půvabném Benešově mostě. Dotyčný, Josef Patz (*1909 Ústí n. L.), zemřel před třinácti lety v Německu. Rozhodně nebyl učebnicovým hrdinou. V říjnu 1938 „osvobozoval“ Sudety jako příslušník Freikorpsu. Pak vstoupil do NSDAP, protože si chtěl udržet místo poštovního úředníka, které získal za zásluhy. Na konci války, 7. května 1945, se svou jednotkou připravoval k obraně Ústí před blížícími se Sověty. Součástí bylo i podminování Benešova mostu. „Byl teplý májový večer, když jsem s rukou na zábradlí přemýšlel, že jdu přes most možná dnes už naposled. Tu noc jsem pak slyšel v rádiu o podpisu kapitulace,“ vzpomínal na atmosféru posledních hodin války. Jeho druhové utíkali do amerického zajetí a on se rozhodl zůstat a zvrátit zbytečnou devastaci rodného města. Jal se likvidovat odpalovací systém a 150 kilogramů trhaviny. Kdyby na sobě neměl německou uniformu, nejspíš by za to zaplatil životem. Chtěl ho zastřelit projíždějící esesman, ale vymluvil se, že jen vykonává rozkaz velitele. Za svůj hrdinský kousek nemusel do zajetí, ani mu nehrozil odsun. Ale poté co rozvášněný dav 31. července 1945 při pogromu na ústecké Němce na Benešově mostě, který pár týdnů předtím zachránil, stloukl do krve i jeho, rozhodl se pro dobrovolné vystěhování do Německa.

https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/ustecky-most-zachranil-vojak-wehrmachtu-potvrdili-az-nyni-historici.A100510_1382068_domaci_itu

Záchrana Masarykova zdymadla (text z výstavy Tenkrát na severozápadě, MMUL 2015)

Pohled do pěnící řeky pod Masarykovým zdymadlem dává tušit, jak obrovskou sílu vodního živlu tu člověk krotí. Přehrada byla ve své době největším vodním dílem Československa. Je pochopitelné, že za druhé světové války představovala pro nacistickou říši strategicky významný vojenský objekt. A aby nepadla do rukou nepřítele, měla být v případě porážky zničena. V květnu 1945 bylo vše připravené k odstřelu. Přestože se nacisté pokusili vyhodit zdymadlo do vzduchu opakovaně, nepodařilo se. Dvakrát jim v tom zabránili němečtí antifašisté a jejich čeští druhové – zejména z řad zaměstnanců jezu a vodní elektrárny. Mezi nimi svou hrdinskou roli sehrál i jedenáctiletý chlapec Bedřich (Fritz) Dědek (*1924 Ústí n. L.). Jeho otec se jako někdejší německý sociální demokrat za války podílel na odporu proti nacistům. Při posledním pokusu o odstřelení přehrady spolu s dalšími zdržoval skupinu

esesmanů, zatímco malý Bedřich plnil svůj úkol – přeštípnutí drátů k detonátoru. Zachránci pak postavili ozbrojené strážce na vodní dílo. Po osvobození sice získali účastníci záchrany mostu status antifašisty, ale ani to je neochránilo od všednodenní perzekuce. Tu zažíval i Bedřich Dědek v české škole, kde platil jako syn ze smíšené rodiny za „Poloněmce“. Jeho otec brzy přišel o práci ve vodní elektrárně, protože neuměl řádně česky.

Ústecký masakr (text z výstavy Tenkrát na severozápadě, MMUL 2015)

V úterý 31. července 1945 odpoledne došlo ve skladu munice v areálu bývalého cukrovaru v ústecké čtvrti Krásné Březno k mohutnému výbuchu. Na místě zahynulo nejméně 27 a těžce zraněno bylo asi 39 osob české i německé národnosti. Bezprostředně po výbuchu začal paralelně na různých místech města masakr německého obyvatelstva. Před hlavním nádražím jistý muž křičel, že za výbuchem stojí Němci, a surově bil lidi označené bílou rukávovou páskou. Na Mírovém náměstí byli Němci házeni do protipožární nádrže a kamenováni. K nejhorším násilnostem došlo na mostu dr. Edvarda Beneše, kde začal dav za účasti československých vojáků házet Němce do Labe a střílelo se po nich. Mezi oběti násilí na mostě byla velká skupina zaměstnanců Schichtových závodů, která se v době incidentu vracela z ranní směny. Přesný počet obětí ústeckého masakru není znám, podložené odhady se pohybují mezi 40 až 100 mrtvými.

Příčiny výbuchu v muničním skladu nejsou dodnes objasněny. Podle tehdejších představitelů československého státu a tisku se jednalo o německou sabotáž, což však nebylo nikdy prokázáno. Další příčinou mohla být nedbalost personálu muničního skladu, v němž byla nebezpečná munice uskladněna nevyhovujícím způsobem. Podle jiné teorie byl výbuch provokační akcí československých úřadů, které zároveň zinscenovaly následný masakr. Ten mohl totiž posloužit jako důkaz nemožnosti dalšího soužití Čechů a Němců v zemi, a tím i jako argument pro prosazení rychlého vysídlení Němců z Československa na právě probíhající postupimské konferenci. Ať už byla příčina výbuchu muničního skladu jakákoli, následný masakr v Ústí nad Labem představuje jeden z nejbrutálnějších útoků na německé obyvatelstvo v Československu po konci války.

<http://www.muzeumusti.cz/c1751/Pametni-deska-obetem-vybuchu-vojenskeho-skladu/>

Odsun

<http://www.muzeumusti.cz/c1806/Poklad-z-Roztok/>

<http://www.muzeumusti.cz/c1269/Skrys-vydala-po-70-letech-poklady/>

Národní výbory

KAISER, Vladimír, ed. a kol. Dějiny města Ústí nad Labem. Ústí nad Labem: Město, 1995, str. 215, 224 – 225.

V osvobozeném Československu se novou formou státní a veřejné správy staly národní výbory. Vydáním ústavního dekretu presidenta republiky 4. prosince 1944 byla potvrzena koncepce národních výborů, rozsah působnosti národních výborů byl pak upraven vládním nařízením 5. května 1945. Národní výbory se staly orgány zastupitelskými i orgány státní správy ve všech oborech působnosti. V pohraničí bylo zavedení národních výborů díky odlišným právním předpisům i rozdílným hospodářským a zájmovým svazkům daleko složitější než ve vnitrozemí.

V Ústí nad Labem vznikl nejprve tzv. Revoluční národní výbor, který se formoval už před osvobozením. 8. května obsadili jeho členové tři místnosti v budově Uhelného syndikátu v ulici Velká hradební a zřídili zde úřadovnu. Téhož dne oficiálně převzal výbor městský úřad a správu města. Dosavadní starosta Czermak Národnímu výboru předal úřad a také vysílačku umístěnou v krutu v Mariánské skále. Ve 14 hodin se prostřednictvím místního rozhlasu dozvěděla ústecká veřejnost o ustanovení českého Revolučního národního výboru a o převzetí správy města. Revoluční národní výbor byl složený výhradně z Čechů, do jeho služeb se ale postupně hlásila i řada německých antifašistů a německých sociálních demokratů. Předsedou se stal František Hájek. V okrajových čtvrtích města zároveň vznikaly dílčí národní výbory.

V prvních dnech po osvobození byla v Ústí nad Labem opravdu složitá situace, národní výbory se staraly o bezpečnost ve městě, o zajištění majetku, zásob, zprovoznění chodu rozbombardovaného města, zabavování zbraní a munice, ochranu důležitých továrních objektů a skladů potravin. Úkolů stále přibývalo a bylo neúnosné, aby správu města i okresu řídil jeden národní výbor. 16. května byl tedy pro správu města ustanoven

Místní národní výbor (MNV) s předsedou Josefem Vondrou. Nadřízeným orgánem MNV se pak stal Okresní národní výbor (ONV). Ten převzal agendu Revolučního národního výboru a jeho předsedou byl nadále František Hájek. Jak už ze samotných názvů vyplývá, ONV převzal správu nad okresem a MNV správu města, kterou v době první republiky vykonávalo obecní zastupitelstvo se starostou a obecní úřad.